

FOGYASZTÓI TUDATOSSÁG FELTÁRÓ VIZSGÁLATA ÉLELMISZERVÁSÁRLÁS ÉS FELHASZNÁLÁS ESETÉBEN

Rimóczi Csilla – Pólya Éva – Oravecz Titanilla

Abstract: A tudatos ételiszterfogyasztói magatartás egyik kulcskérdése, hogy az egyén miképpen viszonyul a megvásárolt és elfogyasztott ételiszterhez, hogyan próbálja ezt a folyamatot úgy optimalizálni, hogy a lehető legkevesebb hulladékot termelje. Ételiszterpazarlásról akkor beszélünk, ha olyan ételt dobunk ki a kukába, amelynek hulladékká válása csupán egy kis odafigyeléssel elkerülhető lett volna. Az ételiszterhulladék keletkezhet az ételiszterlánc minden és bármely állomásán: a kitermelés és a szállítás közben, az áruházakban és a saját háztartásainkban is. A fejlődő országokban a megfelelő technológia hiánya miatt nagy részben a földeken, az aratást követően és ezután feldolgozás alatt keletkezik a legtöbb ételiszter hulladék, viszont ezzel szemben a fejlett országokban így Magyarországon is az ételiszter hulladék 40%-a háztartásokban keletkezik. Ez az óriási mértékű ételiszter pazarlás globális kihívást jelent. Az ENSZ Ételmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) szerint az előállított ételisztereknek körülbelül egyharmada kárba vész mielőtt a termelőtől a fogyasztó asztalára jutna. A hazai háztartások ételiszter pazarlása mögött rejlő viselkedési mintákat keresve a Nébih kutatói a jövedelmet, az életkort, az iskolai végzettséget és lakóhelyet azonosították a legfontosabb szociodemográfiai tényezőknek. Feltételezésünk szerint a fogyasztói tudatosság a vásárlások alkalmával a megvásárolt és elfogyasztott ételiszterek mennyiségén kevésbé érezhető. Sokkal többen hangoztatják a tudatosságot fogyasztói döntések során, mint amennyien a gyakorlatban azt meg is teszik. Jelen munkánkban egy feltáró kutatás keretében az ételisztervásárlás és a fogyasztói tudatosság kapcsolatát vizsgáljuk mélyinterjúk segítségével. A leírt eredmények megalapoznak egy jövőbeni kvantitatív kutatást, mely részletesebb képet nyújthat a fogyasztók tudatos ételisztervásárlási és fogyasztási magatartásáról.

Abstract: One of the key issues of conscious food consumption behaviour is how individuals relate to the food they buy and consume, how they try to optimise this process to produce as little waste as possible. Food waste means that you is throw food in the trashbin that could have been avoided with just a little care. Food waste can occur at any and all stages of the food chain: during production and transport, at the retailers and in our own households. In developing countries, due to the lack of appropriate technology, food waste is mostly generated in the fields, after harvesting and during processing, while in developed countries, including Hungary, 40% of food waste is generated in households. This massive food waste is a global challenge. According to the UN Food and Agriculture Organization (FAO), around one third of all food produced is wasted before it reaches the consumer's table. Investigating the behavioural patterns behind food waste in domestic households, NEBIH researchers identified income, age, education and place of residence as the most important sociodemographic factors. According to our hypothesis consumer awareness during the purchase decision making process is less noticeable in the amount of food purchased and consumed. Far more people talk about awareness in consumer purchase decisions than actually make them in practice. In this study, results of an exploratory research are introduced about the correlation between food purchases and consumer awareness through in-depth interviews. The introduced results serve as a basis for a future quantitative research that could provide a more detailed picture of consumers' conscious food purchasing and consumption behaviour.

Kulcsszavak: ételisztervásárlás, fogyasztói tudatosság, ételiszter felhasználás

Keywords: food purchase, consumer consciousness, food consumption

1. Bevezetés

Élelmiszernek számít minden olyan termék, amelyet emberi fogyasztásra szántak, vagy arra alkalmas, beleértve a zöldségeket, a gyümölcsöket, de a különböző technológiai folyamatok segítségével előállított anyagokat is, mint a liszt, a virsli, vagy pedig az olaj. Az emberi fogyasztásra nem alkalmas, vagy nem emberi fogyasztásra szánt élelmiszereket élelmiszerhulladéknak nevezzük. Ilyenek például a lejárt szavatosságú, vagy a sérült csomagolású élelmiszerek, a csomagolatlan termékek (ha szennyeződött és fogyasztásra alkalmatlan), a romlásnak indult termékek és a használt sütő zsiradékok (Nébih, 2020).

Hazánkban évente nagyjából 1,8 millió tonna élelmiszerveszteség keletkezik. Ennek körülbelül az egyharmadát a magyar háztartások termelik, más szemszögből megközelítve ez körülbelül az élelmiszervásárlásunk 10%-át teszi ki. A teljes élelmiszerveszteség 48-49%-a elkerülhető lenne tudatos fogyasztói magatartás esetén (Nébih, 2019). Az élelmiszerhulladékok tárolására külön jogszabály létezik, amely kimondja, hogy a keletkezett hulladékok, állati melléktermékek tárolását úgy kell megoldani, hogy ne szennyezze a környezetet vagy más élelmiszereket. Az élelmiszerpazarlás elkerülésének, azaz inkább csökkentésének alapvető feltétele, hogy tudatosan vásároljunk. Azonban, ahhoz, hogy ez kivitelezhető legyen, tisztában kell lennünk bizonyos dolgokkal. Tudatos vásárló az, aki tájékozódik az árról, a termékek minőségéről, a kapcsolódó szolgáltatásokról, és a legjobb ajánlatot választja ki.

Számos felmérés bizonyítja, hogy a bolti költségeink nagy százaléka impulzusvásárlás, tehát nem a számunkra feltétlen szükséges, hanem az abban a pillanatban jönnek és rokonszenvesnek vélt termékeket vásároljuk meg. Ez leginkább a marketing és értékesítési fogásoknak köszönhető. Hiszen az üzletek mindent megtesznek azért, hogy olyan termékeket is a kosarunkba tegyünk, amire egyáltalán nincs szükségünk és eszünkbe sem jutott volna megvenni azokat (Jobbágy, 2019).

Vannak azonban olyan ötletek, amelyek segítségével tudatosabb vásárlókká válhatunk. Az első és legfontosabb, hogy bevásárló listával induljunk el a boltba és igyekezzünk nem eltérni tőle. Így előre ki tudjuk találni mik a feltétlen szükséges termékek, amiket meg kell vennünk, ezzel csökkenteni tudjuk azt, hogy felesleges árucikkek kerüljenek a kosarunkba. A nagy üzletek tudatosan, profi módszerekkel, csábítanak a pénzköltésre (Storeinsider, 2021).

Fontos, hogy a leárazások alkalmával is tudatosan cselekedjünk. Sokszor olyan termékeket veszünk, amikre nincs is igazán szükségünk, csak azért, mert éppen olcsóbban hozzá tudunk jutni ezekhez. Érdemes inkább azoknak a termékeknek a kedvezményét figyelni, amelyeket rendszeresen vásárolunk. Tulajdonképpen a tudatos vásárlás célja tehát az, hogy csak annyi élelmiszert vásároljunk, amire feltétlenül szükségünk van és nem vessz kárba. Azaz kulcs a mértékletesség (Certunion, 2022).

Az élelmiszerek megfelelő tárolása legalább olyan fontos, mint az ételek elkészítése. Ha azt szeretnénk, hogy a megvásárolt élelmiszerek hosszabb ideig felhasználhatók legyenek, akkor helyesen is kell tárolnunk őket. Ezzel nem csak a

káros mikroorganizmusoktól és baktériumoktól óvjuk meg a termékeket, hanem nagymértékben csökkenteni is tudjuk az élelmiszerpazarlást (aglugofoil.com, 2019).

Az élelmiszerekben megtalálhatók különböző patogén és romlást okozó baktériumok. A patogén baktériumok okozzák például a szalmonellás tojást, vagy a lisztériás sajtot, ez tehát különösképp veszélyes a fogyasztók számára. A romlást okozó baktériumok tönkreteszik az élelmiszerek érzékszervi tulajdonságait, ezektől lesz kellemetlen szagú a romlott étel. Természetesen az élelmiszer ebben az állapotában is fogyaszthatatlanná válik, ez azonban kevésbé veszélyes a fogyasztók számára, mint a patogén baktériumokkal szennyezett élelmiszerek (National Geographic, 2019).

Az élelmiszerek minőségének és tápértékének megőrzése érdekében elengedhetetlen a helyes tárolás. Fontos, hogy minden háztartásban fellelhető legyenek különböző tárolási körülmények. Ide tartozik egy megfelelő méretű hűtőszekrény vagy mélyhűtő, de egy száraz tárolóhelynek (kamrának), vagy pincének is jelentős szerepe lehet. Természetesen kulcsfontosságú a tárolóhelyek tisztán tartása is (MagyarPolc, 2021).

Élelmiszerpazarlásról akkor beszélünk, ha olyan ételt dobunk ki a kukába, amelynek hulladékká válása csupán egy kis odafigyeléssel elkerülhető lett volna. Az élelmiszershulladék keletkezhet az élelmiszerlánc minden és bármely állomásán: a kitermelés és a szállítás közben, az áruházakban és a saját háztartásainkban is. A fejlődő országokban a megfelelő technológia hiánya miatt nagy részben a földeken, az aratást követően és ezután feldolgozás alatt keletkezik a legtöbb élelmiszer hulladék, viszont ezzel szemben a fejlett országokban így Magyarországon is az élelmiszer hulladék 40%-a háztartásokban keletkezik (Sas, 2020). Ez az óriási mértékű élelmiszer pazarlás globális kihívást jelent. Az ENSZ Élelmezési és Mezőgazdasági Szervezete (FAO) szerint az előállított élelmiszereknek körülbelül egyharmada kárba vész mielőtt a termelőtől a fogyasztó asztalára jutna (FAO, 2022). Hazánkban a kidobott élelmiszerek fele az elkerülhető kategóriába tartozik, leggyakrabban a kész ételek, zöldségek és gyümölcsök, valamint kenyér és egyéb pékáruk mennek veszendőbe (Balogh, 2021). Az élelmiszerpazarlás egy súlyos és nagyon összetett probléma, amihez hozzájárulnak a társadalom változásai, valamint egyéni szokásaink alakulása is. Már sok évvel ezelőtt volt igazán probléma az élelmiszerhiány, a mai világban már kedvünkre válogathatunk az élelmiszerek között évszaktól, földrajzi elhelyezkedéstől függetlenül. Mivel egyre gyorsabban növekszik a népesség, és az egyre magasabbak az élelmiszer árak, szinte már az élelmiszer krízis határán állunk mégis a megtermelt élelmiszer egy harmada kárba vész. A FAO szerint évente 1,3 milliárd tonna élelmiszer megy kárba és ezzel együtt az összes erőforrás is (energia, víz) ami a megtermeléséhez kellett (Sas, 2020).

Ez az élelmiszer veszteség még rosszabbá teszi az élelmiszerellátás bizonytalanságát és az ebből következő és az ezzel összefüggő problémákat, és mindezekkel párhuzamosan világszerte nő az éhezés. Mindenképpen érdemes lenne egyénként, fogyasztóként is odafigyelni ezekre a problémákra, mivel az élelmiszer pazarlás csökkenése hozzájárul még az éghajlatváltozás elleni küzdelemhez is. (Borbáth, 2022.).

A hazai háztartások ételkészítésének mögött rejlő viselkedési mintákat keresve a Nébih kutatói a jövedelmet, az életkort, az iskolai végzettséget és lakóhelyet azonosították a legfontosabb szociodemográfiai tényezőknek (Balogh, 2021). Ennek a szekunder kutatásnak az egyik legfontosabb forrása Szücs 2019-es kutatása, melyben megállapítást nyert az, hogy a fogyasztó valós tudásszintje meglehetősen alacsony a fogyasztói tudatosság témakörében, az alanyoknak csupán a 10-20%-a mutatott fel elfogadható szintű, valódi tudással alátámasztható tudatosságot. Viszont ennek ellenére a fogyasztók saját magukról azt állítják, hogy ők ennél sokkal tudatosabbak, itt látszik, hogy a vélt fogyasztói tudatosság és az igazi tudatosság között jelentős különbség van. Ez azért érdekes, mert a hazai tradicionális családi mintákban megtalálhatóak bizonyos mondások, amelyek az ételkészítés tudatos felhasználásra próbálják nevelni a gyerekeket. Például: „Az étel nem játék”, „Nem dobjuk ki, másnak még ennyi sincs.” A kérdés az, hogy ez hogyan befolyásolja a magatartást és mekkora hatása van ennek a később felnőtté váló egyén további gondolkodására és cselekedeteire.

A Nébih karantén kutatása (Nébih, 2020) alkalmával kiderült, hogy az ételkészítés csökkenésére összességében pozitív hatással volt a járvány, ami annak köszönhető, hogy több időt fordítottak az étkezés és a vásárlás megtervezésére és inkább tartós élelmiszerekből vásároltak többet. A kutatás alapján az is egy fontos tapasztalat, hogy az emberek ezen időszak alatt sokkal nagyobb hangsúlyt fektettek az ételkészítéssel kapcsolatos biztonságára.

Viszont egy németnyelvű kutatás alapján (Rao–Borer, 2020) kijelenthető, hogy attól függetlenül, hogy ezek tartós élelmiszerek voltak, a nagy mennyiségű élelmiszerek a lejárat dátumhoz közeledve így is sok esetben a szeméttelpekre kerülhetnek. További problémaként azonosítható, hogy az üzletek és márkák nem kínálnak megfizethető áron olyan kiegészítőket a termékekből, amelyek megfelelőek, időben el fogyaszthatóak lennének egy egyedülálló számára. „Az előre csomagolt élelmiszerek szabványos mérete általában túl nagy az egyszemélyes háztartások számára, ugyanakkor a kisebb formátumba költsége aránytalanul drága” (Mallinson et al., 2016).

A *The Times* cikkében (Webster, 2013) írtak szerint a kormány ételkészítés csökkentési tanácsadó testületének tanulmánya szerint az egyszemélyes háztartások nagy részben felelősek az évente 12,5 milliárd £ értékű élelmiszerek kidobásáért és azt, hogy az egyedül lévő emberek 40%-kal több ételt és italt dobnak ki, mint a társaik.

Hasznos lehet az is, ha tudjuk, hogy bizonyos élelmiszerek meddig tárolhatók. Míg a húsok csupán 3-5 napig állnak el a hűtőszekrényben, addig a tojás 3-5 hétig is megőrzi minőségét. A hűtőszekrényvel kapcsolatban mérvadó lehet az is, hogy mennyi ételkészítést tárolunk benne. Érdemes elkerülni a túlzásfolttságot, hogy a hideg levegő szabadon keringessen (Kendall–Dimond, 2022).

Az ételkészítés pazarlása egy globális szinten megjelenő probléma. A FAO szerint (az ENSZ Élelmiszer- és Mezőgazdasági Szervezete) a megtermelt ételkészítés egyharmadából ételhulladék lesz, még mielőtt eljutna a fogyasztóhoz (Europa.eu,

2021). Tehát a pazarlás számottevő része, a hiedelmek ellenére nem a tudatos vásárlás hiányából fakad, az már csak plusz problémaként jelenik meg.

Az Európai Unióban 2016-ban végzett felmérés szerint, évente 89 millió tonnát meghaladó ételhulladékot termelődik, ami átlagolva 173 kg/fő szemetet jelent élelmiszerből. Országokra lebontva a sort Hollandia vezet, ahol az egy főre eső ételhulladék 541 kg évente. Ez a szám valóban kimagasló, ugyanis a második helyen szereplő Belgium mintegy 200 kilogrammal kevesebbet mutat, egészen pontosan 345 kg/fő/év az átlag. Innen lefelé már kisebb különbségekkel követik egymást az EU tagországai, Ciprus lakosai fejenként 327 kg-ot termelnek meg egy évben. A legkevesebbet pazarló országok közé tartozik Málta és Románia, mindkettő helyen mindössze 76 kg ételt dobnak ki éves szinten. Az abszolút legkevesebbet pazarló ország pedig szintén a szomszédunkban található, Szlovénia 72 kilogrammal.

Magyarország élelmiszer-pazarlási szinten nagyjából közepesen helyezkedik el, az unió országai közül. Egészen pontosan a 27 országból (a felmérés készítésekor még az Egyesült Királyság is az EU része volt), a 12. legtöbb ételhulladékot termelő ország vagyunk. Ez számszerűsítve azt jelenti, hogy hazánkban fejenként 175 kg étel végezte a szemétként 2016-ban. Pontosan ugyanezt a számot mérték Luxemburgban, egy kicsivel többet pedig Olaszországban. A fentebb említett EU szinten 89 millió tonna ételhulladékból 1,8 millió tonnát országunk termel meg. Ebből 400 000 tonna, azaz kicsivel több, mint 20% háztartásokból kerül ki.

Az élelmiszer-pazarlás tehát a fejlett és fejlődő országokban is egyaránt jelen van. Azonban egy jelentős különbség felfedezhető, míg a fejlődő országokban az élelmiszerlánc elején keletkeznek a veszteségek (az infrastruktúra hiányosságai miatt), addig a fejlett országokban éppen ellenkezőleg. Itt az élelmiszerlánc végén lévő háztartásokban keletkező élelmiszerhulladékok nagy mennyisége és az élelmiszerek pazarlása okoz komoly problémákat. Ezek alapján az európai háztartások a teljes élelmiszerláncban keletkezett veszteségek több, mint feléért felelősek (Kasza, 2019).

2. Anyag és módszer

A feltáró jellegű kutatás kvalitatív módszertannal készült, melyhez négy interjúalanyt kérdeztünk meg fogyasztói szegmensből. A félig strukturált interjú keretein belül különböző háztartásokban élő személyekkel készítettünk interjúkat vásárlási szokásaikról. A vizsgálat célja az volt, hogy megvizsgáljuk vásárlási szokásaikat, mennyire tudatosak egy bevásárlás alkalmával, mennyire befolyásolják őket az egyes üzletek marketingkommunikációs tevékenységei, megkérdeztük véleményüket az élelmiszer-pazarlásról, mint globális problémáról. Kitértünk arra is, hogy ki mit gondol arról, hogy életkörülményeik mennyire befolyásolják őket a pazarlásban. A covid helyzet miatt nem tudtunk mindenkiel személyes interjúkat bonyolítani, az idős házaspár csak videóhívásban válaszolt kérdéseinkre.

3. Eredmények és értékelésük

A vizsgálati alaphelyzet

Interjúalanyok:

1. alany: 1949-ben született nő, falusi lakos, házastársával él együtt, érettségi, nyugdíjas, 2 felnőtt gyermek, 3 nagyobb unoka.

2. alany: 1945-ben született férfi, falusi lakos, házastársával él együtt, érettségi, nyugdíjas, 2 felnőtt gyermek, 3 nagyobb unoka.

3. alany: 1980-ban született nő, városi lakos, egyedül él, érettségi, rendezvényszervező, 1 felnőtt gyermek.

4. alany: 1983-ban született nő, városi lakos, élettársával él együtt, egyetem, háztartásbeli, 3 gyermek.

Általános megfigyelések az ételmisszer pazarlással kapcsolatban és a tapasztalatok

Az első két alany egy idősebb házaspár. Az ő életükből teljesen eltűnt ez a téma, mivel az ő életük ételmisszerpazarlás nélkül történik. Mivel egy idősebb generációról beszélünk, ezért ők más szemszögből nézik ezeket a szituációkat. A hölgy mindig is szerényen élt férjével, gyermekeivel és unokáival, és mindig arra tanította utódait, hogy ne pazaroljanak, mert mások talán éheznek, vagy nem tehetik meg hogy úgy étkezzenek, mint ők. Ám úgy érzik erre a helyzetre nem igen hívják fel az emberek figyelmét, vagy nem juttatják el az információkat megfelelően a fogyasztóknak. A házukban csak olyan ételmisszereket vásárolnak, ami biztosan elfogy az adott idő alatt és szerencsére a gyermekeik családjában is ez tapasztalható.

A harmadik alanynak átlagos hétköznapi gondolkodásában nem sokszor merül fel az ételmisszer pazarlás problémájának a fontossága, viszont ezzel ellentétben úgy gondolja, hogy napjainkban erre egyre inkább nagyobb hangsúlyt kellene fektetni, már csak a környezetszennyezés miatt is, mivel a pazarlással párhuzamosan kárba vész az az energia is, amelyet az ételmisszerek előállítására használtak fel, vagy például így még több lesz a feleslegesen kidobott újra fel nem használt csomagolóanyag is. Az alany szerint ez napjainkban sokkal fontosabb probléma, mint korábban volt, ennek az oka az, hogy mostanra már nagyon sok lehetőségük van az embereknek bevásárolni és túl bő a kínálat, nagy a választék. Ráadásul ezen az sem segít, hogy míg a környezetszennyezésre egyre jobban felhívják a figyelmet, addig az ételmisszerpazarlásról szinte egyáltalán nem esik szó, sőt inkább nagy a nyomás a fogyasztókon, a reklámok és hirdetések hatására az emberek csak egyre több ételmisszert vásárolnak. Ennek okát abban látjuk, hogy nagy a verseny a piacon.

A negyedik alany véleménye szerint is voltak már olyan helyzetben, hogy ételmisszert kellett kidobniuk, például az ünnepi időszakban viszont ez nem a kukában landolt, hanem odaadták néhányan a rászorulóknak vagy a háziállatnak. A válaszadó elmondta, hogy tudatosan vásárol és néha ír erről bevásárlólistát. Arra a kérdésre, hogy milyen nagy jelentősége van ennek odafigyelésére azt a választ kaptam, hogy tudatos, de egyedül nem tudja megváltoztatni a világban alkotott véleményét a pazarlásról saját magát tudatosnak tartja.

A szülői minta alapján kialakuló szokások

Az első és második alany törekedtek arra, hogy gyermekeiknek és unokáiknak azt adják át, minél kevesebbet vagy szinte semmit se pazaroljanak, mivel fontos, hogy az ételt, amit megvettek azt el is fogyasszák. Nagyon ritkán a zöldségből megmaradó részt kiadják a háziállatoknak, mint például a tyúkoknak, mivel azok nem fogyaszthatók, a tyúkok viszont megeszik, viszont ezt nem látják pazarlásnak, ugyanis később ezeket az állatokat levágják és elfogyasztják. Édesanyjától a férfi és a nő alany is azt tanulta, hogy nem szabad pazarolni, mivel ha költenek valamire, akkor az érték, és az értékre mindig vigyázni kell. Főleg, ha azt látták, hogy mások rossz anyagi háttérrel rendelkeztek, szívesen segítettek nekik, többször kész ételt vittek, amit megháláltak nekik.

A harmadik alany, a tudatossággal kapcsolatos egyes szokásait a szülei nevelésére vonatkoztatta vissza, mivel négy testvérével együtt nőtt fel, ezért nem jutott pénz mindig mindenre, ezáltal szülei is jobban odafigyeltek az élelmiszer pazarlásra, habár nem társadalmi vagy környezetvédelmi okokból, hanem saját megélhetésük érdekében. Gyerekkorában a szülei saját a kertükben termelték meg a bizonyos élelmiszereket és állattartással is foglalkoztak a család részére, ez mivel nagyon sok munkával járt így jobban értékelték az ételt és így jobban figyeltek a pazarlásra, sőt, szinte semmilyen pazarlás sem volt mivel a konyhai maradékokat az állatokkal megetették. Ezeknek a gyökereknek köszönhetően nem csak a saját jobb megélhetése és pénz megtakarítás érdekében nem pazarol sok élelmiszert, hanem elvi okokból sem. A szüleitől kapott minta alapján, mai napig benne maradtak olyan tipikus mondatok, mint: „Egyetek meg mindent, ami van, mert másnak még ennyi sincs.” Viszont ezek a szülői minták és tapasztalatok ellenére az mondható, hogy az alany az élelmiszer pazarlását és a fogyasztói tudatosságát közepes szintre értékelte.

A negyedik alany arra figyelmezteti környezetét, legyenek tudatosabbak és kevesebb élelmiszert dobjanak ki és ugyanezt tanácsolja a közvetlen környezete családja/gyerekeinek, hiszen a szülői minta öröklődik, amit otthon látnak azt viszik tovább.

Mi befolyásolhatja az élelmiszerpazarlást

Az első két alany bevallotta, hogy a házaspár közül mindig a nő megy el bevásárolni, mert ő mindig figyelembe veszi az árakat, néha az akciókat, de csak akkor vásárol akciós terméket, ha arra szüksége is van. Mindig előre kiszámolt pénzzel indul el a boltba, és tudatosan vásárol, csak olyan termékeket amire szükségük van. Ha az unokák meglátogatják őket, akkor mindig vesz valamilyen apróságot nekik, amiről tudja, hogy gyorsan el fog fogyni, ám általában inkább készít valamit, mivel azt jobban kedveli ő is és a gyerekek is. Esetleg, ha több ételt vásárol, mert akciós, vagy jó árban van, gyakran a fagyasztóba teszi, mivel a legközelebbi vásárlás során nem kell beszerezni azt a terméket. Úgy gondolják, hogy az emberek életében befolyással van a fizetés, mivel akinek több keresete van, valószínűbb, hogy márkásabb terméket vesznek és azok általában drágábbak szoktak lenni. Illetve, ha meglátnak valamit, ami megtetszik, nem figyelnek az árra, csak megveszik, mivel megkívánják.

A harmadik alany a szülei példájára is visszautalva azt emelte ki, hogy mikor valakinek kevesebb keresetből kell kigazdálkodni a költségeit akkor az sokkal jobban meggondolja, hogy mit vásárol meg és mit dob ki, viszont például manapság amikor egy biztosabb jövedelme van már nem figyel annyira ő sem az élelmiszer pazarlásra, mint régen. Mélyebben körbejárva a témát konklúzióként a született meg az alany fejében, hogy azok az emberek, akiknek már volt alacsonyabb jövedelmük és később egy biztosabb magas jövedelemmel rendelkeznek jobban pazarolnak azoknál is, akik mindig is magas jövedelemmel rendelkeztek: „nem tudják megbecsülni a hirtelen jött pénzt, azt hiszik sosem fog el, ezért mindent megvesznek, még azt is amire nincs szükség igazából”. Ebből kifolyólag azok, akik átlagon aluli jövedelemmel rendelkeznek pazarolnak a legkevesebbet. Sok esetben még hatással vannak rá a különböző kedvezmények és akciók is. Ezeket az akciókat és kedvezményeket formailag legkevésbé újságokban és televízión keresztül követi a és leginkább az interneten, meg már a boltban ért ingerek és akciók alapján dönt. Legtöbbször például az egyet fizet, kettőt kap akció csábítja el a túlvásárlásra, viszont saját bevallása alapján ezeket a termékeket körülbelül 70%-ban általában a későbbiekben valóban felhasználja.

A negyedik alany az anyagi javakról nem szeretett volna beszámolni, mert úgy gondolja az mindenkinek a magányügye. Vásárlása során gyakran odafigyel a különböző akciókra is, figyelembe veszi a meglehetősen ajánlatokat, ha élelmiszer vásárlásról van szó.

Tudatos vásárlás

Idősebb alanyunk bevallotta, hogy nem hagyja el úgy a házát, míg mindent össze nem ír, általában végig megy a ház minden szobájában, és összeírja mire van pontosan szüksége: „csak így jut eszembe minden, ha bemegyek a szobába, konyhába, fürdőszobába”. Nem indul el a papírja nélkül, régebben gyermekeit is megkérdezte, hogy szükségük van e bármire, mivel nagyobb bevásárlásra ment, ilyenkor mindig több terméket vásárolt, mert jobban megérte. Ezekkel a nagy bevásárlásokkal sem volt olyan alkalom mikor ki kellett volna dobnia bármit is. Éhesen pedig sosem megy bevásárolni, de ha menne, akkor sem befolyásolja őt.

A harmadik alany kérdés után azt válaszolta, hogy hiba, hogy nem ír listát. Ezek után egyből rákérdeztünk arra, hogy ezt miért tartja hibának. Erre a válasza az volt, hogy tudatosabbnak tartaná hogyha írna listát és előre megszervezné a vásárlásait. Azzal indokolta azt, hogy nem ír listát, hogy ez egy rossz berögződés, állandóan rohan és nem tervezi meg előre azt sem, hogy mikor jár a boltba, nála nem szoktak lenni hétvégén nagy bevásárlások, neki egy pillanatnyi dolog a vásárlás: „mindig kapkodok és időzavarban vagyok, alig jut időm még a boltba is beszaladni”. Saját bevallása szerint sokszor szokott menni éhesen vásárolni, többször előfordul az is, hogy akkor jut eszébe boltba menni amikor már éhes, azaz nem túlzottan gondolkodik előre. Az elmondása alapján ennek a végül megvásárolt termékekre nagyon nagy hatása van, ilyenkor legtöbbször túlvásárolja magát.

A negyedik alany szerint sok felhasználó azért pazarolja az élelmiszert mert bevásárláskor sok olyan dolgot is vásárolnak, amit a szemük megkíván, de nincs is rá szükségük.

Marketing tevékenységek a boltokban, pazarlás oka

Az első és második alany nem észlel semmit ezekből, mivel ők tudatosan mennek bevásárolni, így nem nézelődnek vásárlás közben. A dátumot szokták ellenőrizni, de mindent elfogyasztanak a lejárát előtt: „a lejáratú utáni termékeket senki sem fogyasztja el a családuknban, ezért figyelünk arra, hogy még »időben« megegyük vagy megigyuk a vásárolt termékeket”.

A harmadik alany úgy gondolja, hogy az üzletek marketingtevékenysége és az emberek túlvásárlásra buzdítása jobban tehet az élelmiszer pazarlásról, mint maga az egyén, azaz a fogyasztó: „az értékesítés ösztönzése miatt bármit bevetnek a boltok, hogy több bevételre tegyenek szert”. De azért a vásárló felelősségét is fontosnak tartja. Általában, ha élelmiszert pazarol annak a legfőbb oka az, hogy már otthon megromolnak a termékek, utána másik legfőbb ok a tányéron hagyott maradék kidobásra, a legkevésbé jellemző rá, de azért még előfordul, hogy tartós élelmiszerek lejárnak a kamrában, ráadásul sokszor sokkal később veszi észre, hogy már a termék régen túl van a lejáratú dátumon.

A negyedik alany nem figyeli ezeket annyira, ám sokszor lehet olvasni az interneten cikkeket, vagy a boltok „időszakos” akciókat hirdetésekben, egy ünnep kapcsán is a boltok polcain minden erről szól.

Összegzés

A mélyinterjúkból a következő tanulságokat vontuk le:

Napjainkban elég nagy mértékben van jelen az élelmiszerpazarlás, de még így is sok egyén nem figyel oda rá és a tudatos vásárlás nincs jelen ezekben a háztartásokban. Ám az alanyaink elmondása szerint, ők törekednek arra, hogy minél kevesebbet pazaroljanak, bár ez nem mindenkinek olyan könnyű.

A kutatásunk rámutatott arra is, hogy az idősebb generáció kevésbé pazarol, mint a fiatalok. Ennek nem feltétlenül az az oka, hogy környezetüket védjék, hanem a saját jobb megélhetésüket biztosítsák, és jó példát állítsanak a következő generációknak. Ezzel ellentétben a mai fiatalok, ebben a rohanó világban nehezebben állják meg a helyüket, kevésbé terveznek előre és számukra csak egy pillanatnyi dolog a vásárlás, ezért sokkal könnyebben esnek az élelmiszerpazarlás hibájába. A legjobban a vásárlás kimenetelét és folyamatát az akciók, az idő, amennyit rá tudunk fordítani, illetve a jövedelem mennyisége befolyásolja, ezek sokszor károsabbak tudnak lenni, mint pozitív hatást gyakorolni a termékek beszerzésére.

4. Következtetések, összegzés, záró megjegyzések, záró gondolatok

Szekunder és primer kutatásunk eredményeképpen kiderült, hogy bizonyos módszerek alkalmazásával csökkenthető lenne az élelmiszerhulladék mennyisége.

Interjúink során világossá vált számunkra, hogy a vásárlási szokások eltérőek lehetnek a különböző háztartásokban. Kutatásunk alapján a bevásárló lista fontossága többször is felmerült a téma kapcsán. Több szakirodalmi forrás és az interjúalanyok is említést tettek arról, hogy ennek mekkora szerepe lehet a tudatos vásárlásban, ezzel együtt pedig az élelmiszerpazarlás elleni küzdelemben is. A bevásárló lista alkalmazása azonban nem elegendő ahhoz, hogy elkerüljük a pazarlást. Mivel az akciók nagyban befolyásolják a fogyasztókat, így gyakran előfordul, hogy impulzusvásárlás jön létre, ezzel pedig olyan élelmiszereket is megvásárolunk, amire nincs szükségünk.

A tudatos vásárlás mellett kutatásunk során felmerült a helyes tárolás kérdése is. Minél több típusú tárolóhellyel rendelkezünk, annál több lehetőség áll a rendelkezésünkre. Fontos a tárolóhelyek rendszerezése és tisztán tartása is. A FIFO módszer alkalmazásával sok élelmiszert lehetne megmenteni, ezzel pedig csökkenne az élelmiszerpazarlás.

Nem elhanyagolható a keletkezett élelmiszerhulladék tárolásának kérdése sem, fontos, hogy ezek ne szennyezzék a környezetet. A használt sütőolaj többször is felmerült az interjúk során, ez az első dolog, ami általánosságban az emberek eszébe jut, ha meghallják azt a szót, hogy élelmiszerhulladék.

Irodalomjegyzék

- Aglugofoil.com (2022): The Importance of Storing Food Safely. <<https://www.aglugofoil.com/2019/11/the-importance-of-storing-food-safely.html>> (2023.01.02.)
- Balogh J. M. (2021) : Élelmiszerpazarlás: családonként évi 50 ezer forintnyi élelmiszer mehet a szemébe. <<https://klimapolitikaiintezet.hu/cikk/elelmiszerpazarlas-csalad-elelmiszer-szemet>> (2022.02.16.)
- Borbáth P. (2022): Mik a felesleges termékek? Hogyan szűrjük ezeket, és hogyan legyünk tudatosabbak? <<https://xforest.hu/felesleges-termekek/>> (2022.11.27.)
- CertUnion: Tudatos vásárlás – a kulcsszó itt is a mértékletesség. <<https://certunion.com/tudatos-vasarlas-a-kulcsszo-itt-is-a-mertekletesseg/>> (2022.02.21.)
- European Union. <https://european-union.europa.eu/index_hu> (2022.02.18.)
- Food and Agriculture Organization of The United Nations (2022): Background of the Food Loss and Waste Database. <<https://www.fao.org/platform-food-loss-waste/flw-data/background/en/>> (2022.02.16.)
- Jobbágy A. (2019): Tudatos vásárlás impulzus vásárlás helyett. <<https://xforest.hu/tudatos-vasarlas-vs-impulzus-vasarlas/>> (2022.02.21.)
- Kendall, P., Dimond, N.: Colorado State University: Food Storage for Safety and Quality. <<https://extension.colostate.edu/topic-areas/nutrition-food-safety-health/food-storage-for-safety-and-quality-9-310/>> (2022.02.18.)
- Madhura, Rao, Dr Alie, de Boer (2020): Covid-19 | Auswirkungen auf die Lebensmittelverschwe. <<https://www.foodunfolded.com/de/artikel/covid-19-auswirkungen-auf-die-lebensmittelverschwendung>> (2022.02.16.)
- MagyarPolc.hu (2021): Hogyan spóroljunk az étellel 3: Az élelmiszerek tárolása. <<https://www.magyarpolc.hu/blog/hogyan-sporoljunk-az-etellel-3--az-elelmiszerek-tarolasa/>> (2022.02.15.)
- Mallinson, L. J., Russell, J., M., Barker, M., E. (2016): Attitudes and behaviour towards convenience food and food waste in the United Kingdom. *Appetite*, 103 (1 August 2016): 17–28. <https://doi.org/10.1016/j.appet.2016.03.017>

- National Geographic (2019): Élelmiszerek biztonságos tárolása. <<https://ng.24.hu/tudomany/2019/08/22/elelmiszerek-biztonsagos-tarolasa/>> (2022.02.15.)
- Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (2019): *Maradék nélkül az élelmiszerpazarlás ellen.* Nébih kiadó, Budapest.
- Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal (2020): Nébih kutatás: kevesebb élelmiszert pazarolnak a magyar háztartások. <https://portal.nebih.gov.hu/-/nebih-kutatas-kevesebb-elelmiszert-pazarolnak-a-magyar-haztartasok?fbclid=IwAR33v1GRX1wCeT7w4eAZDJLezae_pkey6HaTcHy7KKDfrnm5iuqlBmMR0o8> (2022.02.15.)
- Nemzeti Élelmiszerlánc-biztonsági Hivatal: 5.6. Élelmiszer-hulladék. <https://portal.nebih.gov.hu/documents/10182/406632/5-6_Hullad%C3%A9k.pdf/9212493f-8b97-4fb2-a3e4-e9f9aa967b1a> (2023.01.05.)
- Sas E. (2020): 15 dolog, amit az élelmiszerpazarlás ellen tehetünk. <<https://xforest.hu/elelmiszerpazarlas/>> (2022.02.16.)
- STORE insider (2021): Megújult a Tudatos Vásárló 12 pontja. <http://storeinsider.hu/cikk/megujult_a_tudatos_vasarlo_12_pontja> (2022.02.21.)
- Webster, B. (2013): People living alone blamed for increase in wasted food. <https://www.thetimes.co.uk/article/people-living-alone-blamed-for-increase-in-wasted-food-sqqf2j92rdl?fbclid=IwAR0tqD_FrYVdzGRd5vXcIyMBxAcn4KRcFL4woyswXhmBbCUB9pcsiN2JDgc> (2022.02.16.)